

**ความมั่นคงของห่วงโซ่อาหารตามวิถีเกษตรพอเพียง
กับการปรับตัวในการดำรงชีวิตภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19**
**Security of the Food Chain following Sufficiency Agriculture Practices
with the Adaptation of Life in the Situation of the COVID-19 Epidemic**

ลำพอง กลมกุล

Lampong Klomkul

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างความมั่นคงของห่วงโซ่อาหารตามวิถีเกษตรพอเพียงกับการปรับตัวในการดำรงชีวิตภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด-19 ในพื้นที่แปลงเกษตรสาธิต อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ ใช้การศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย การลงมือปฏิบัติในพื้นที่ดินเดิม รวมทั้งการสังเกตและสัมภาษณ์ นำเสนอผลการศึกษาดูด้วยการเขียนเป็นความเรียงในรูปแบบบทความวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า ภายใต้สถานการณ์ที่ยากลำบากทั้งในเรื่องอาหาร และวัคซีนรักษาโควิด-19 อาหารนับเป็นปัจจัยสำคัญต่อการคงอยู่ของมนุษย์ โมเดลเกษตรพอเพียงจึงเป็นทางออกในการสร้างแหล่งผลิตอาหาร เพื่อสร้างความมั่นคงของห่วงโซ่อาหาร เพื่อรองรับสถานการณ์โควิดที่ยังไม่มีแนวโน้มที่จะมีจำนวนผู้ติดเชื้อลดลง และภาวะชะงักงันของเศรษฐกิจและการถดถอยของเศรษฐกิจในองค์กรรวมอีกอย่างน้อย 1-3 ปี ซึ่งในการใช้การวิจัยเชิงทดลองโดยใช้การสร้างพื้นที่ในที่ดินเดิมจึงนับจะเป็นวิธีการในการผลิตอาหารและห่วงโซ่อาหารเพื่อรองรับสมาชิกในครอบครัวและในชุมชนต่อไปได้ โดยจะมีผลเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ในการใช้พื้นที่ดินเป็นแหล่งผลิตอาหารภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 และมีความยั่งยืนในการผลิตอาหารในรูปแบบวิถีชุมชน

คำสำคัญ: ความมั่นคงของห่วงโซ่อาหาร, วิถีเกษตรพอเพียง, สถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด 19

Abstract

The purpose of this article was to study the approaches for security of the food chain following sufficiency agriculture practices with the adaptation of life in the situation of the COVID-19 epidemic in the demonstration of agricultural area at Chalermphrakiat District, Buriram Province. Data were collected from documents, research papers, practice in the original land areas. Observations and interviews were also used and proposed by written in an essay format. Results of the study showed that under difficult circumstances in terms of food and a vaccine to treat the COVID-19, food is a key factor in human survival. The sufficiency agricultural model is the solution for building food production sources to build the stability of the food chain, and to cope with the coronavirus situation. There will not reduce for the number of COVID-19 infection and the economic stagnation and economic recession in the organization for at least 1-3 years, in which the use of experimental research using land construction in the same land is considered a method of food production and the food chain to serve family members and in the community. It will also serve as a model for other

communities to use the land for food production during the situation of the COVID-19 epidemic, and have a sustainable community-based food production.

Keywords: Security of the Food Chain, Sufficiency Agriculture Practices, Adaptation of Life, COVID-19 Epidemic

1. บทนำ

ด้วยสถานการณ์โควิด 19 ภายในประเทศไทยและประชาคมโลก ยังไม่มีท่าทีที่จะคลี่คลายดังกรณีมีข้อมูลเรื่องความไม่เสถียรของวัคซีนป้องกันโควิดที่พบว่ายังส่งผลกระทบต่อร่างกาย จำนวนที่มีอยู่ไม่เพียงพอ กับคนในภาพรวมของโลก และการแพร่ระบาดของประเทศหลักอย่างอินเดีย บราซิล สหรัฐอเมริกา ที่ยังมีจำนวนมาก แม้แต่ประเทศไทยในช่วงแรก ก็ประสบผลในเชิงของการบริหารจัดการในแบบปิดประเทศ ซึ่งได้ผล แต่ด้วยสถานการณ์ของเศรษฐกิจ การเมือง และการกินอยู่ หรือบริโภค ดังพุทธพจน์ว่า “ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง สังขารทั้งหลาย เป็นทุกข์อย่างยิ่ง บัณฑิตรู้เรื่องนี้ตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง เพราะนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง” (ธ.อุ.(ไทย) 25/201-20195-อัญญตรอุปาสกวัตถุ) หรือความหิว อาหาร และการกินเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งของมนุษย์ภายใต้แนวคิดทางพระพุทธศาสนาว่า ปัจจัย 4 สำคัญของมนุษย์อันประกอบด้วยอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ดังนั้นในสถานการณ์โควิด 19 อาหาร และยารักษาโรค อันหมายถึงวัคซีนเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งสถานการณ์โควิด-19 ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานด้วยพิษเศรษฐกิจ การปิดประเทศ การห้ามบิน หรือปัญหาอื่น ๆ จึงกลายเป็นว่าภาวะชะงักของเศรษฐกิจ การชะงักงันเหล่านี้จึงเกิดความคิดว่าจะต้องทำอะไรภายใต้สถานการณ์อย่างใหม่ ที่เกิดขึ้น ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาแหล่งอาหารมีไม่เพียงพอเพราะคนไม่ค้า ไม่ขาย ติดตื้อสื่อสารพบปะกันไม่ได้ ภาวะชะงักงันเหล่านี้ จึงกลายเป็นปัญหาของมนุษย์ในองค์กรวม จึงทำให้ผู้เขียนซึ่งทำงานภายในมหาวิทยาลัย ที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษา แต่อีกมิติหนึ่งคือมีพื้นฐานของครอบครัวอยู่ในวิถีกษัตริย์ ที่เป็นอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทย และถือว่ามีทุนที่เรียกว่าที่ดินอันเป็นปัจจัยการผลิตในวิถีกษัตริย์ จึงเกิดแนวคิดในการสร้างมูลค่าจากพื้นที่ดินเพื่อรองรับสถานการณ์ที่ยังไม่มีคำตอบภายใต้สถานการณ์อาหารแหล่งผลิตอาหารเพื่อรองรับความมั่นคงของแหล่งอาหารภายในชุมชน ภายใต้แนวคิดเกษตรพอเพียงเพื่อผลิตอาหารภายใต้สถานการณ์ของสถานการณ์โควิด-19 ซึ่งจะได้นำเสนอเป็นแนวทางและวิธีการที่ดำเนินการอยู่ต่อไป

2. โควิด-19 ในสถานการณ์ของโลกกับความเปลี่ยนแปลงของประชาคมมนุษย์

แนวคิดเกี่ยวกับสถานการณ์ของโควิด 19 เป็นปรากฏการณ์ที่ไม่เหมือนเดิมและไม่ปกติดังปรากฏจากข้อมูลในภาพรวมของโลกมีผู้ติดเชื้อทั่วโลกรวมกัน 152,047,072.- คน เสียชีวิต 3,194,614.- คน และรักษาหาย 129,346,343 คน โดยมีประเทศประเทศสหรัฐอเมริกายังคงเป็นอันดับ 1 ที่มีผู้ติดเชื้อ 33,103,974 คน รักษาหายแล้ว 25,710,142 คน และเสียชีวิต ยอดรวม 590,055 คน โดยยอดรวมมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของโลก รองลงมาเป็นอินเดียที่การแพร่ระบาดและการขยายตัวยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่มีที่ที่จะยุติได้ โดยมีติดเชื้อรวม 19,164,969 คน มีผู้ป่วยสะสมและรักษาหายแล้วจำนวน 15,684,406 คน และเสียชีวิต 211,853 คน และมียอดผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และบราซิลมีผู้ติดเชื้อยอดรวมเป็นอันดับ 3 มีจำนวน 14,665,962 คน และรักษาหายจำนวน 13,194,538 คน มีผู้เสียชีวิตรวม 404,287 คน และฝรั่งเศสเป็นอันดับ 4 มีผู้ป่วยรวม 5,616,689 คน รักษาหายแล้ว จำนวน 4,539,909.- คน โดยมีผู้เสียชีวิตรวม 104,514 คน (ดังภาพที่ 1) เมื่อเฉพาะมายังประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียนอินโดนีเซียมีผู้ติดเชื้อเป็นอันดับ 1

มีจำนวน 1,668,368 รักษาหาย 1,522,634 ตาย 45,521 อันดับของอาเซียนเป็นฟิลิปปินส์มีผู้ป่วยรวม 1,037,460 คน หายป่วย 946,318 คน มีผู้เสียชีวิต 17,234 คน และอันดับ 3 เป็นประเทศมาเลเซีย มีผู้ป่วยรวม 408,713 คน รักษาหายแล้วจำนวน 377,980 คน และเสียชีวิต 1,506 จำนวน ส่วนประเทศไทย โดยประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 102 ของโลก และอันดับ 5 ของอาเซียน โดยในประเทศไทยสถานการณ์การแพร่ระบาดอีกครั้ง จากข้อมูลเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2564 มีผู้ป่วยสะสมอยู่ที่ 67,044 มีผู้ป่วยใหม่อยู่ที่ 1,891 คน เสียชีวิตรวม 224 คน ดังนี้

All	Europe	North America	Asia	South America	Africa	Oceania								
#	Country, Other	Total Cases	New Cases	Total Deaths	New Deaths	Total Recovered	Active Cases	Serious, Critical	Tot Cases/1M pop	Deaths/1M pop	Total Tests	Tests/1M pop	Population	
	World	152,047,072	+47,792	3,194,614	+1,368	129,947,320	18,905,138	111,355	19,506	409.8				
1	USA	33,103,974		590,055		25,710,142	6,803,777	9,625	99,527	1,774	446,627,197	1,342,790	332,611,450	
2	India	19,164,969	+7,875	211,853	+18	15,684,406	3,268,710	8,944	13,776	152	288,337,385	207,253	1,391,234,758	
3	Brazil	14,665,962		404,287		13,194,538	1,067,137	8,318	68,593	1,891	43,818,216	204,939	213,811,266	
4	France	5,616,689		104,514		4,539,909	972,266	5,675	85,891	1,598	75,976,229	1,161,834	65,393,368	
5	Turkey	4,820,591		40,131		4,323,897	456,563	3,534	56,653	472	47,261,999	555,435	85,090,011	
6	Russia	4,805,288		110,128		4,427,946	267,214	2,300	32,916	754	129,100,000	884,329	145,986,418	
7	UK	4,416,623		127,517		4,214,791	74,315	196	64,777	1,870	156,302,824	2,292,447	68,181,646	
8	Italy	4,022,653		120,807		3,465,676	436,170	2,583	66,613	2,001	58,579,752	970,057	60,387,966	
9	Spain	3,524,077		78,216		3,206,273	239,588	2,308	75,349	1,672	46,199,597	987,808	46,769,814	
10	Germany	3,392,232		83,542		3,012,100	296,590	5,049	40,381	994	55,490,413	660,552	84,006,186	
11	Argentina	2,977,363		63,865		2,634,306	279,192	5,369	65,380	1,402	11,148,350	244,808	45,539,136	
12	Colombia	2,859,724		73,720		2,669,308	116,696	6,006	55,711	1,436	14,802,786	288,375	51,331,673	
13	Poland	2,792,142		67,502		2,496,810	227,830	2,831	73,842	1,785	14,321,250	378,747	37,812,179	
14	Iran	2,499,077		71,758		1,954,321	472,998	5,398	29,442	845	15,830,271	186,498	84,881,872	
15	Mexico	2,344,755	+3,821	216,907	+460	1,864,914	262,934	4,798	18,029	1,668	6,632,938	51,002	130,053,749	
16	Ukraine	2,078,086	+8,549	44,436	+351	1,670,481	363,169	177	47,755	1,021	9,456,234	217,309	43,515,195	
17	Peru	1,799,445		61,477		1,688,091	49,877	2,652	53,954	1,843	11,169,530	334,904	33,351,471	
18	Indonesia	1,668,368		45,521		1,522,634	100,213		6,047	165	14,640,442	53,061	275,917,066	
19	Czechia	1,632,932	+2,161	29,316	+16	1,555,152	48,464	527	152,248	2,733	18,347,631	1,710,660	10,725,469	
20	South Africa	1,581,210		54,350		1,505,620	21,240	546	26,386	907	10,654,870	177,797	59,927,026	

ภาพที่ 1 Reported Cases and Deaths by Country or Territory

The coronavirus COVID-19 is affecting 220 countries and territories.

https://www.worldometers.info/coronavirus/?utm_campaign=homeAdvegas1?

ภาพที่ 2 Thailand Situation of Corona Virus Disease (COVID-19) (ข้อมูล: Department of Disease Control, <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/eng/index.php>)

จากสถิติข้อมูลอันเป็นปรากฏการณ์ของการแพร่ระบาดของโควิด แปลว่าสถานการณ์ของโลกได้รับผลกระทบในแบบที่ใกล้เคียงกัน อันหมายถึงทุกอย่างเปลี่ยนไปไม่เหมือนเดิม ผลกระทบของโควิด-19 ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงมากมายในระดับโลก ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง วิถีชีวิต และโดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมทั่วโลกต่างได้รับผลกระทบของโควิด-19 ซึ่งบางส่วนเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศ เนื่องจากการจำกัดการเดินทาง และการชะลอตัวของระบบเศรษฐกิจอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้คุณภาพอากาศ และคุณภาพน้ำ ในหลายประเทศมีแนวโน้มดีขึ้น แต่ในทางกลับกัน การเพิ่มขึ้นของขยะพลาสติก โดยเฉพาะพลาสติกประเภท PPE (เช่น หน้ากากอนามัย และถุงมือยาง) ขยะติดเชื้อ และขยะอื่นๆ จากโรงพยาบาล กลับเพิ่มสูงขึ้น และส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1. ขยะติดเชื้อเพิ่มสูงขึ้น เดือนกันยายน ปี 2020 วารสาร Bioresource Technology Reports รายงานว่า นับตั้งแต่การระบาดของโควิด-19 ขยะทางการแพทย์ก็เพิ่มขึ้นทั่วโลก ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของประชาชน เช่น ในเมืองอู่ฮั่น จุดศูนย์กลางการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ เกิดขยะจากโรงพยาบาลมากกว่า 240 เมตริกตันทุกวันในช่วงของการระบาด ซึ่งคิดเป็นจำนวนที่มากกว่าช่วงเวลาปกติประมาณ 190 เมตริกตัน เช่นเดียวกับเมืองอะห์มาดบาด ประเทศอินเดีย ปริมาณขยะจากโรงพยาบาลเพิ่มขึ้นจากวันละ 500-600 กิโลกรัม เป็นวันละ 1,000 กิโลกรัม สำหรับประเทศไทย ปริมาณขยะติดเชื้อทั่วประเทศก็มีสัดส่วนสูงขึ้นเช่นกัน ข้อมูลจากกรมอนามัยเผยว่า ช่วงล็อกดาวน์ที่ผ่านมา ประเทศไทยมีอัตราการก่อขยะติดเชื้อราว 147,770 กิโลกรัมต่อวัน หรือสูงขึ้นจากช่วงเวลาปกติ 1,900 กิโลกรัม

2. การใช้อุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยและการกำจัดอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันการติดเชื้อไวรัส ปัจจุบันผู้คนกำลังใช้หน้ากากอนามัย ถุงมือยาง และอุปกรณ์ความปลอดภัยอื่น ๆ โดยขาดความรู้ในการบริหารจัดการ จัดเก็บ ตามการรายงานของ Lancet Glob Health ในเดือนตุลาคม ปี 2020 ทั้งใน

สหรัฐอเมริกา จีน ซึ่งจะเพิ่มปริมาณขยะทางการแพทย์จำนวนมากในประเทศไทย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย (TDRI) ชี้ว่า โควิด-19 ทำให้ประชาชนใช้หน้ากากอนามัยเพิ่มขึ้นจาก 800,000 ชิ้น เป็นราว 1,500,000 ชิ้น ต่อวัน ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของโรค และการสัมผัสกับไวรัสของคนงานเก็บขยะ

3. ขยะมูลฝอยของชุมชนเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของขยะในชุมชน (ทั้งอินทรีย์และอนินทรีย์) สร้างผลกระทบทางตรงและทางอ้อมต่อสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษทางอากาศ น้ำ และดิน การแพร่ระบาดของใหญ่ที่มาพร้อมนโยบายการกักตัวที่กำหนดขึ้นในหลายประเทศ ทำให้ความต้องการซื้อสินค้าออนไลน์สำหรับการจัดส่งถึงบ้านเพิ่มขึ้น ซึ่งปริมาณขยะในครัวเรือนส่วนใหญ่เกิดจากบรรจุภัณฑ์ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ประเทศไทย หรือ TDRI เคยประเมินว่า 1 ยอดการสั่งอาหาร จะมีขยะพลาสติกเฉลี่ย 7 ชิ้น ประกอบด้วย กล่องอาหาร ถูใส่น้ำจิ้ม ซ้อนพลาสติก ส้อมพลาสติก ถูใส่ช้อนส้อม ถูน้ำซุบ และถุงพลาสติกหิ้วสำหรับใส่อาหารทั้งหมด ด้านสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยรายงานว่า ช่วงโควิด-19 ระบาดในรอบแรก ทำให้ปริมาณขยะพลาสติกพุ่งสูงขึ้นร้อยละ 15 จากเฉลี่ยวันละ 5,500 ตันต่อวัน เป็น 6,300 ตันต่อวัน ซึ่งไม่รวมถึงขยะอันตรายที่เกิดจากหน้ากากอนามัยที่ใช้แล้ว ที่คาดว่าจะมีอัตราการทิ้งหน้ากากอนามัยประมาณ 1.5 – 2 ล้านชิ้นต่อวัน ซึ่งส่วนใหญ่ทิ้งปะปนรวมกับขยะมูลฝอยทั่วไป

จากภาพรวมสะท้อนให้เห็นว่าโควิด 19 ทำให้สังคมประเทศไทยไม่เหมือนเดิมอีกแล้วทุกอย่างเปลี่ยนไป อาจใช้คำว่าไม่เหมือนเดิม ทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิตและการดำเนินชีวิต กรณีประเทศไทย วัคซีน การสร้างมาตรการทางเศรษฐกิจเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ การปล่อยสินเชื่อ การสร้างมาตรการทางการเงิน จึงเป็นความจำเป็นและเร่งด่วนหลังจากสถานการณ์คลี่คลายในเร็ววัน ดังนั้นประชาชนและประชาชาติจึงต้องปรับตัวเพื่อรองรับกับความไม่เหมือนเดิมดังมีรายงานและที่ยกมา ซึ่งในการนำเสนอต่อแนวทางการจัดการเรียนการสอนในฐานะที่เป็นภาระงานและการสร้างความมั่นคงต่อห่วงโซ่อุปทานในเรื่องอาหารจึงเป็นแนวทางหนึ่งภายใต้สถานการณ์ที่ไม่เหมือนเดิมนี่ซึ่งจะได้นำเสนอต่อไป

3. วิธีในอาชีพใช้การ Work from Home และสอนออนไลน์

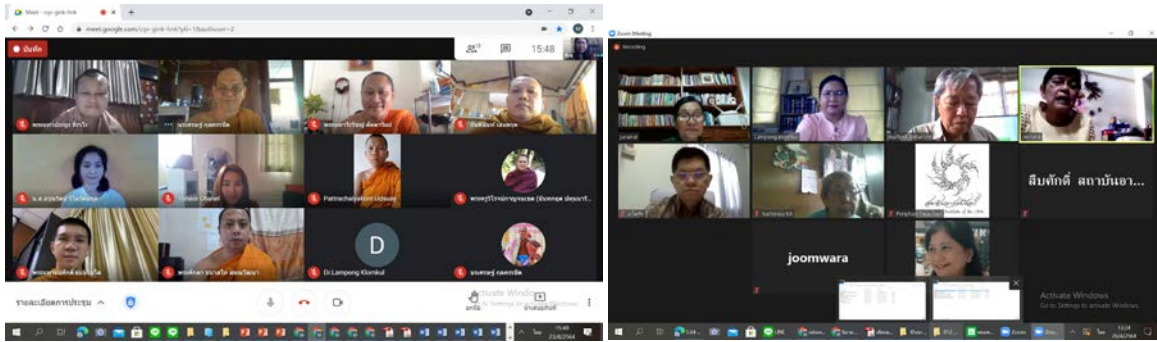
ปัจจัยสำหรับการยังชีพชนิดหนึ่งคืออาชีพ อันจะไปสัมพันธ์กับรายได้ เมื่อสถานการณ์โควิดได้แพร่ระบาดรุนแรง การเว้นระยะห่าง การปิดประเทศดังปรากฏทั่วโลก มีมาตรการห้ามบิน จะบินต้องกักตัว หรือต้องมีมาตรการ Vaccine Passport ในการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง ผู้เขียนก็ถือว่าเป็นสมาชิกในองค์กร ในสถาบันการศึกษาที่มีส่วนต่อการจัดการศึกษา การขับเคลื่อนภาระงานเพื่อให้เกิดอาชีพ รายได้ อันจะไปสัมพันธ์กับอาหาร ยา ที่อยู่อาศัย และปัจจัยพื้นฐานก็ยังคงต้องทำ แปลงง่าย ๆ ก็คือยังต้องกินอยู่ บริโภค และงานก็ต้องเพื่อให้เกิดรายได้ ภายใต้สถานการณ์โควิด ตามประกาศของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ และมหาวิทยาลัยของผู้เขียนได้มีการกำหนดมาตรการในเรื่องการเว้นระยะห่างและการป้องกันการขยายตัวของไวรัส จึงได้มีมาตรการในการจัดการศึกษาภายใต้กรอบ 3 แนวทางอันประกอบด้วย

1. Onsite Education ได้มีมาตรการของมหาวิทยาลัยได้ประเมินการกระจายตัวของไวรัส เมื่อยังมีผู้ติดอย่างต่อเนื่อง จำนวนมากน้อยตามแต่สถานการณ์ในแต่ละวัน รวมทั้งในมหาวิทยาลัยและเขตจังหวัด อันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย การจัดการเรียนการสอนในที่ตั้งแต่เดิมเป็นความจำเป็นและยังคงมีอยู่ จึงได้มีการปรับมาตรการต่อการจัดการเรียนการสอนภายในที่ตั้งถ้าสถานการณ์ปกติ ก็สามารถจัดการเรียนการสอนได้ แต่ด้วยมาตรการนี้ถึงความปลอดภัย จึงได้มีมาตรการในการชะลอในเรื่องการสอนหรือการปฏิบัติงานภายในที่ตั้งไว้ก่อน หรือจนกว่าสถานการณ์จะปกติได้เน้นความปลอดภัยของประชากรไว้เป็นสำคัญ

2. On-air Education มาตรการอันเป็นทางเลือกคือการจัดการศึกษาที่มีการจัดเตรียมไว้ ในแบบการศึกษาผ่านระบบมีเดีย ทั้งในรูปแบบของทีวีดาวเทียม ซึ่งในสถาบันการศึกษาในประเทศไทยในองค์รวมทั้งระบบโรงเรียนในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ สังกัดกระทรวงอุดมศึกษา ซึ่งร้อยละ 90 ของประชากรไทย สามารถเข้าถึงสัญญาณและรับชมโทรทัศน์ได้ เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก็มีความพร้อมในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนผ่านระบบสื่อ MCU TV ของมหาวิทยาลัย หรือการจัดให้ผู้สอนได้มีระบบการบริหารการเรียนการสอนผ่านระบบ Website ที่มีเป้าหมายเพื่อการผลิตชุดการเรียนรู้ในระบบสื่อออนไลน์ ที่ผู้เรียนสามารถเข้าเรียนตอนไหน หรือตามที่คุณสอนกับผู้เรียนได้กำหนดร่วมกัน ซึ่งก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งในการบริหารจัดการศึกษาในสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เกิดขึ้นภายในประเทศไทย และมหาวิทยาลัยที่ผู้เขียนได้ทำงานอันเป็นส่วนหนึ่งอาชีพและการดำเนินชีวิตอยู่

3. Online Education ในสถานการณ์ที่ไม่ปกตินี้ พัฒนาการของระบบเทคโนโลยี และระบบออนไลน์ได้กลายมาเป็นช่องทางเลือก และช่องทางหลักในการบริหารการเรียนการสอน และการจัดการศึกษา ภายใต้สถานการณ์ของแนวทางของภาครัฐ Work from Home ที่กำหนดให้ผู้ปฏิบัติงานในประเทศไทย และภายในส่วนงานต่าง ๆ ต้องทำงานอยู่ที่บ้านเพื่อเว้นระยะห่างและสร้างมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัส การเรียนผ่านระบบออนไลน์ทั้งระบบออนไลน์ในรูปแบบของ Website ที่รองรับการสื่อสารแบบทางเดียว สองทางหรือหลายช่องเช่น Facebook Live, Youtube Live รวมไปถึงห้องเรียนเสมือนจริงที่ปรากฏขึ้นภายใต้สถานการณ์นี้และกลายเป็นส่วนสำคัญในการจัดการศึกษาทั้งระบบ Zoom Online, Google Meet, MS Team, Line Meeting และอื่น ๆ อีกจำนวนมากได้กลายเป็นสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ หรือการจัดการศึกษาดังที่ผู้เขียนได้ใช้เครื่องมือดังกล่าวเป็นช่องทางในการจัดสัมมนาทางวิชาการ จัดการเรียนการสอน และการประชุมเพื่อประสานงาน ในการบริหารสำนักงาน บริหารหลักสูตร และบริหารหน่วยงานในองค์กรรวมได้ด้วย

จากแนวทางการจัดการเรียนการสอนทั้ง 3 รูปแบบ มีเวลาเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนเป็นเวลา 2 เดือน โดยคาดหวังว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคจะดีขึ้น จึงขอความร่วมมือผู้บริหารและครู ทำความเข้าใจแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการวางไว้ รวมทั้งเข้าใจเหตุผลและความจำเป็นต่างๆ ในสถานการณ์เช่นนี้ ขอให้เราทุกคนช่วยกันรับมือกับสถานการณ์วิกฤต และขับเคลื่อนการศึกษาไทยไปพร้อมกันส่วนการปิดภาคเรียน ทั้งภาคเรียนที่ 1 และ 2 เพื่อให้ครูและนักเรียนได้หยุดพักจากการเรียนการสอนนั้น อยู่ระหว่างการพิจารณาข้อมูลและกฎระเบียบต่าง ๆ โดยขอเน้นย้ำว่า การดำเนินการทุกอย่างกระทรวงศึกษาธิการจะคำนึงถึงประโยชน์ของเด็กเป็นสำคัญ เพื่อให้เด็กได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ในขณะเดียวกันก็จะมีการพิจารณา? ลดกิจกรรมบางอย่าง จึงขอให้ครูไม่ต้องกังวลเกี่ยวกับภาระงาน สุดท้ายนี้ขอเป็นกำลังใจให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาทุกท่าน ขอให้ทุกคนร่วมกันทำงานอย่างเต็มที่ เพื่อฟันฝ่าสถานการณ์ในช่วงวิกฤตในครั้งนี้ ที่ทำให้รูปแบบการจัดการศึกษาเปลี่ยนแปลงไป เราต้องปรับตัวให้คุ้นเคยกับสิ่งที่ไม่คุ้นเคย รวมทั้งรูปแบบการเรียนการสอนที่เปลี่ยนแปลงไป พร้อมขอเชิญชวนบุคลากรทางการศึกษามาเป็นบุคลากรแถวหน้า ในการจัดการศึกษาเพื่อเด็กไทยทุกคน

ภาพที่ 3 ระบบออนไลน์ ที่เป็นกลไกสำคัญในการบริหารการเรียนการสอนภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด 19 ในประเทศไทย (ภาพผู้เขียน : 1 พฤษภาคม 2564)

4. อาหารกับความมั่นคงของมนุษย์ในสถานการณ์โควิด-19

ในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ส่งผลเป็นปรากฏการณ์ด้านต่าง ๆ ทั้งด้านโภชนาการอาหารและยา ที่ในช่วงแรกมีการกักตุนอาหาร กักตุนหน้ากากอนามัย หรือแอลกอฮอล์ ภายใต้สถานการณ์ที่ยากลำบากในช่วงแรก จนกระทั่งมาถึงในช่วงเวลาปัจจุบันการตั้งคำถามเกี่ยวกับวัคซีน การแสวงหาวัคซีน คุณภาพของวัคซีน เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดอันเป็นมาตรการขั้นต้นในการบรรเทาสถานการณ์ที่เกิดขึ้น มาตรการทางเศรษฐกิจ และการกินอยู่ปากท้อง จึงเป็นปัจจัยต่อเนื่องภายใต้สถานการณ์นี้ เรียกว่าความมั่นคงของอาหารเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งของสถานการณ์ที่ไม่ปกติ เกิดการตักตุนอาหาร เกิดอาการด้านสุขภาพทางจิต ที่มีความตระหนกกลัวไม่กล้าไปยังแห่งใด หรือแหล่งใด จึงเท่ากับว่าภายใต้สถานการณ์ที่ไม่ปกติ ได้เกิดพฤติกรรมกระทำที่เรียกว่า New Normal ภายใต้สถานการณ์นี้อาหารมีความสำคัญสำหรับการยังชีพ จากการสำรวจข้อมูลออนไลน์พบข้อความว่า “...อาหารการกินในวัฒนธรรมต่าง ๆ ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อการมีชีวิตอยู่รอดได้เท่านั้น หรือพูดอีกอย่าง มนุษย์นั้นแตกต่างจากสัตว์ที่ตรงที่เราไม่ได้ กินเพื่ออยู่ อย่างเดียว...” (สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ, 2549) ทั้งอาหารเป็นเงื่อนไขทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และทำให้เกิด “ห่วงโซ่” ที่เรียกว่ากลไกการผลิตอาหารเพื่อการยังชีพขึ้นด้วย นอกจากนี้ “...อาหารจึงไม่ใช่แค่คุณค่าเชิงโภชนาการ แต่มีคุณค่าทางสังคมกำกับอยู่ด้วย...” อีกนัยหนึ่งอาหารยังเป็นการจัดชั้นทางสังคมด้วยก็ไม่ผิดเสียทีเดียว “... You are what you eat ว่า คุณกินอาหารชั้นไหนก็จะกลายเป็นชนชั้นนั้น...” (สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ, 2549) อาหารการกิน จึงเป็นการจัดลำดับทางสังคม รวมถึงสะท้อนถึงวิทยาการแห่งความเป็นมนุษย์ พัฒนาการกินไปสู่รูปแบบและวิถีต่าง ๆ อาหารการกินจึงเป็นเรื่องของลักษณะ วิถีและสะท้อนถึงความเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง จังหวัดตนเอง ชาติพันธุ์ตนเอง หรือรัฐชาติของตนเอง เราจึงเห็นอาหารไทย อาหารจีน ฝรั่งเศส อาหารอิตาลี อาหารอินเดีย เวียดนาม และอีกสารพัดอาหารของนานาชาติ เป็นต้น แต่ทั้งหมดสะท้อนถึงความแตกต่างหลากหลายในวิถีของการกิน แต่ในความเหมือนคือมนุษย์ทุกชาติพันธุ์ภาษาต้องกิน

ในงานศึกษาของไพลิน กิตติเสรีชัย (2557) ในบทความเรื่อง “มหาอำนาจอาหาร” ที่ให้ข้อมูลว่า กระบวนการในการควบคุม “อาหาร” สามารถเพิ่มพูนอำนาจ ความเข้มแข็งให้กับชาติมหาอำนาจทั้งในระดับประเทศและระดับโลก สหรัฐอเมริกาในยุค Pax Americana ที่ดำเนินมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน (จักรี ไชยพินิจ, 2561: 30-72) การผลิตอาหาร การกำหนดพฤติกรรมบริโภค ถูกควบคุมโดยมหาอำนาจผ่านความร่วมมือ ระหว่างรัฐบาลและบริษัทข้ามชาติ ในการกดดัน หรือ “ล๊อบบี้” รัฐบาล ให้กระทำตาม หรือไม่กระทำตาม เป็นต้น หรือกรณี วัฒนธรรม “อาหารจานด่วน-Fast Food” (KFC,เบอร์เกอร์คิง พิชซ่าฮัท ดังกิ้น’ โดนัท ฯ) และนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์ “พันธุวิศวกรรม” ในความหมายนี้อาหารเป็น

เครื่องมือควบคุมมนุษย์หรือโลกนี้ก็คงไม่ผิด หรือในงานจารุณี วรรณศิริกุล (2559) ที่เล่าผ่านหนังสือ ประวัติศาสตร์...บนเส้นทางอาหาร “อาหาร” (An Edible History of Humanity) ของ Tom Standage ผ่านภาคภาษาไทย แปลโดย โทมัส สุขปริษา ที่ให้แนวคิดสั้น ๆ ผ่านหนังสือว่า “อาหาร” เป็นปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิต แต่อีกนัยหนึ่งอาหารก็เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม เศรษฐกิจ การเมืองศาสนา รวมถึงเป็นเครื่องมือทางการทหาร และอื่น ๆ อีกซึ่งมีผลต่อเปลี่ยนแปลงและสร้างประวัติศาสตร์โลก จึงเป็นเหตุผลว่า ในทุกชาติพันธุ์ภาษาและศาสนาทั้งคริสต์ที่มีหลักการว่าขนมปังเป็นสัญลักษณ์แทนพระเจ้าได้สถิตอยู่ในกายตน (Alvin Kimel, 2004) หรือเหตุการณ์ที่อดัมกับอีฟ กินวันดิน ล้วนเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องของอาหารและการกินในศาสนาคริสต์ (วีระพงษ์ มีธสง, 2561: 81-113) ในศาสนาอิสลามในคัมภีร์อัลกุรอาน ก็มีแนวคิดเป็นศาสนบัญญัติเรื่องการให้กิน และห้ามกิน และวิธีการได้มาก่อนกิน (Zayn Kassam, Sarah E. Robinson, 2014) ฮินดูศาสนาที่มีอายุกว่า 2 พันปี ชาวฮินดู ถือว่าโค เป็นพาหนะของพระศิวะ แต่ก็บริโภคนมวัวซึ่งถือว่าเป็นอาหารศักดิ์สิทธิ์ใช้ทั้งดื่มและประกอบพิธีทางศาสนา (Peter Berger, 2011) ในพระพุทธศาสนาที่มีอายุเกินกว่า 2600 ปี ก็ใช้แนวคิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ในเรื่องการกินอาหารว่าด้วย “ปัจจัย” เครื่องยังชีพ (อง.เอกก.(ไทย)20/25/173, พุทฺธการสูตร) และแนวคิดเรื่องการบริโภคเพื่อพัฒนาร่างกาย ความคิดสติปัญญาในการทำงานเพื่อสังคมส่วนรวม เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555; Kristen Steele, 2000; Paul Williams, 2009) ดังนั้น จากภาพแนวคิดเรื่องอาหาร และวิถีอาหารจึงเป็นธรรมชาติที่มีอยู่คู่กับมนุษย์ แต่ด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจสังคม และเทคโนโลยี วิถีอาหารได้เปลี่ยนไปสู่ศูนย์อาหาร ผู้ผลิตอาหารเพื่อเป็นตัวแทนของประชาคมจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งเมื่อมีสถานการณ์โควิด-19 แพร่ระบาดที่ยังไม่มีทีท่าจะมีบทสรุป คนห้ามสัญจร ห้ามรวมกลุ่ม หรือการรวมกลุ่มเป็นปัจจัยของการกระจายตัว รวมทั้งการไปที่ประชุมชนเพื่อซื้อหาอาหาร เครื่องยังชีพก็เป็นไปด้วยความยากลำบาก ดังนั้น ในสถานการณ์ที่ยากลำบากนี้ (ปัจจัย 4-ยา) วัคซีน เป็นสิ่งที่ประชาคมโลกต้องการกันจากนานาชาติทั่วโลกตามศักยภาพและกำลังของคน รวมไปถึงอาหาร (ปัจจัย 4-อาหาร) ก็เป็นความจำเป็นที่จะต้องมีการผลิตเพื่อให้เกิดความเพียงพอหรือเกิดการสร้างชุมชนทางอาหารขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ ด้วยแนวคิดนี้จึงเป็นเหตุผลที่ผู้เขียนได้เริ่มใช้แนวคิดในเรื่องของสังคมเกษตรที่เป็นสังคมส่วนใหญ่ของประเทศไทย วิถีเกษตรในครอบครัวแบบเดิม มาพัฒนาเพื่อสร้างให้เป็นแหล่งผลิตอาหาร หรือสร้างห่วงโซ่อุปทานของอาหารในสถานการณ์นี้เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหาร และเมื่อได้อรรถความรู้และถ่ายออกมาแล้วจะได้พัฒนาและส่งต่อไปเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งอาหารในระดับกว้างต่อไป ดังนั้น วิถีแห่งอาหาร หรือวัฒนธรรมอาหารจึงจะเป็นทั้งเครื่องขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวไปข้างหน้า เป็นกลไกขับเคลื่อนให้เกิดการดำรงอยู่ของมนุษย์ในทุกที่ ๆ ในโลกนี้ และในเวลาเดียวกันก็จะกลายเป็นการป้องกันแก้ปัญหาในระดับชุมชนต่อการสร้างห่วงโซ่อุปทานในการผลิตอาหารได้ด้วย

5. แนวทางเกษตรวิถีพอเพียงกับแหล่งสร้างอาหาร

ความมั่นคงของอาหาร คือความอยู่รอดของสถานการณ์หลังโควิด มีคำทำนายและการสร้างปรากฏการณ์แนวสังคม Normal Life หลังสถานการณ์ปกติ จะเกิดปรากฏการณ์ใหม่ภายใต้วิถีเดิม ความมั่นคงของห่วงโซ่อุปทาน เพื่อเป็นแก้ไขสถานการณ์ที่ไม่สามารถคาดเดาได้ในขณะนี้ตั้งบทสะท้อนคิดของท่านว่า ดังปรากฏในงานการศึกษาที่มีผลสะท้อนคิดเกี่ยวกับการสร้างแหล่งอาหารในงานวิจัยเรื่อง ที่ผลการศึกษาให้ข้อมูลว่าสถานการณ์อาหารยังจำเป็น โควิดจะหายจากประเทศไทย แต่โคอด จะตามมา คนจะตกงาน เป็นล้าน ๆ...ข้าวสารมี กับข้าวไม่มี ก็ไปไม่ได้ เรามีผัก เรามีน้ำพริก ปลา ร้า จิ้มกินไปได้..” (Phrapalad Raphin Buddhisaro, et al., 2021; Phra Ekkalak Achito and Othres, 2020) ดังนั้นในความหมายอาหารจึงเป็นปัจจัยสำคัญของการรองรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

การสร้างพื้นที่แปลงเกษตรพอเพียงภายใต้แนวคิด “ห่วงโซ่อุปทาน” อาหารเพื่อการยังชีพ ภายใต้สถานการณ์โควิด ที่ยังไม่มีบทสรุปและทางออก การปลูกผักสวนครัวแบบชีวภาพปลอดภัย เพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารสำรอง หรือสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนและสังคมในสถานการณ์ที่ยากลำบากนี้ เพื่อรองรับความเสี่ยงหากสถานการณ์ยังไม่คลี่คลาย เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงตัวเองได้ รวมทั้งอาจส่งต่อไปสู่ชุมชนในภาพกว้างได้ การพัฒนาที่ดินเพื่อการสร้างพื้นที่เกษตรแบบพอเพียง ที่บ้านเกิดของผู้เขียนบ้านดอนไม้ไฟ ต.ตาเป็ก อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ ได้มุ่งมองไปที่ “ความมั่นคงของอาหาร” คือมีอาหารกิน ในยุคโควิด-19 ไม่มีเงิน ออกไปไหนไม่ได้ ก็มีผัก ผลไม้ พืชผลทางการเกษตรอื่น ๆ ที่จะสามารถเป็นเครื่องยังชีพได้ ภายใต้สถานการณ์อาหารการกิน หรือผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนหรือในบ้าน (ชนิตา ประดิษฐ์ สถาพร และคณะ, 2562: 205-217)

ภาพที่ 4 การบริหารพื้นที่เพื่อการจัดการน้ำ การจัดการดิน สู่เกษตรแบบพอเพียงที่เน้นการผลิตเพื่อเป็นห่วงโซ่อุปทานในระดับชุมชนบ้านดอนไม้ไฟ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ (ภาพ: ผู้เขียน, 1 พฤษภาคม 2564)

อาหารเป็นปัจจัยหลัก แนวคิดทางพระพุทธศาสนาสะท้อนคิดไว้ชัดเจนว่า “ปัจจัย” สำคัญของการยังชีพประกอบด้วยปัจจัย 4 และอาหารก็เป็นปัจจัยหนึ่งในนั้น (อง.เอกก.(ไทย)20/25/173, พุทฺทการสูตร) และองค์การสหประชาชาติ ได้จัดตั้ง องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization of the United Nations หรือ FAO) มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี มีสมาชิกกว่า 190 ประเทศทั่วโลก เป้าหมายคือเพื่อศึกษาและกำหนดมาตรการเมื่อกำหนด และควบคุมแนวทางในเรื่อง “อาหาร” ที่หมายถึง การผลิต การบริโภค การสร้างปัจจัยเงื่อนไขในเชิงของอาหาร (รวมเรื่อง โภชนาการอาหาร การเกษตร ป่าไม้และประมงฯ) ดังนั้นอาหารเป็นปัจจัยสำคัญของมนุษย์เหมือนกันทั่วโลก และในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้ารอนคนเดินทางมาพึ่งธรรม แต่มาด้วยความหิว ก็อนุญาตให้กินข้าวก่อนแล้วจึงแสดงธรรม จึงเป็นที่มาของพุทธพจน์ที่ว่า “ความหิวเป็นโรคอย่างยิ่ง สังขารทั้งหลาย เป็นทุกข์อย่างยิ่ง บัณฑิตรู้เรื่องนี้ตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมทำนิพพานให้แจ้ง เพราะนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง” (ธ.อ.(ไทย) 25/201-20195-อัญญตรอุปาสกวัตถุ) ดังนั้นแนวคิดหรือหลักการสำคัญคือกินยอมเป็นสุข การได้กินและบริโภคนยอมเป็นสุข ดังนั้นการตัดสินใจพัฒนาพื้นที่ทางการเกษตรเดิมที่แต่เดิมเป็นที่นา และทำได้เพียงปีละหนึ่งครั้ง รอคอยน้ำฝนเป็นหลัก มาสู่เกษตรแบบทางเลือกโดยแบ่งส่วนจากที่นาเดิมจำนวน 3 ไร่ นำมาสู่การบริหารจัดการ โดยมีเป้าหมายเป็นแหล่งผลิตอาหารภายใต้สถานการณ์โควิด-19 การบริหารจัดการน้ำ ศูนย์การเรียนรู้เกษตร

ทางเลือกที่ไม่ใช่ทำนาข้าวในแบบเกษตรอุตสาหกรรม แต่ให้เป็นแหล่งผลิตอาหารภายใต้แนวคิดสร้างห่วงโซ่อุปทานทางด้านอาหาร ไม่มีงานแต่มีอาหาร ก็สามารถอยู่ได้ ซึ่งสามารถนำเสนอแนวทางวิธีการได้คือ

1. การปรับที่ดินที่เป็นพื้นที่นาเดิมให้เป็นพื้นที่รองรับวิถีเกษตรพอเพียงในองค์กรรวม จะประกอบด้วย (1) พื้นที่สำหรับทำสระเก็บน้ำซึ่งรวมจำนวน 40 % ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นการขุดเล่นระดับเพื่อกักเก็บน้ำใน 3 ระยะในฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน ซึ่งจะแบ่งเป็น 3 ระดับรองรับการระเหิดระเหยของน้ำ (2) พื้นที่สำหรับการปลูกโรงเรือนประมาณ 5 % อันประกอบด้วย (2.1) โรงเรือนเพื่อการพักอยู่อาศัย (2.2) โรงเรือนเพื่อการปศุสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด (2.3) โรงเรือนเพื่อสร้างเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่จะเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านเกษตรพอเพียง ที่ว่าด้วยเรื่องของพันธุ์ข้าว พันธุ์ไม้ พันธุ์ปลา และการเป็นที่พบปะเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีเกษตรในการบริหารพื้นที่เกษตร การบริหารน้ำ รวมทั้งประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนสำหรับประชาคมและชุมชน (2.4) โรงเรือนเพื่อการเพาะพันธุ์กล้าไม้ โรงเรือนสาธิตเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ พันธุ์ปลา พันธุ์ข้าว และอื่นๆ เป็นต้น (3) ที่ดินสำหรับการปลูกพืช ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ปลูกต้นไม้ยืนเนื้อแข็งยืนต้นเพื่อสร้างภูมิทัศน์และความร่มรื่น พันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ทั้งไม้ยืนต้น ไม้เนื้อแข็ง ไม้ผล ไม้ประดับ และพืชผลทางการเกษตร ตามวงรอบของอายุในแต่ละชนิดให้ครบวงจร (4) พื้นที่สำหรับการทำนาอันเป็นพื้นที่หลักประมาณ 20% ที่จะปลูกพันธุ์ข้าวในแบบเกษตรอินทรีย์ที่เน้นการทดลองพันธุ์ข้าวเพื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ เป็นต้น

ตารางที่ 1 การจัดสัดส่วนการบริหารพื้นที่ทางเกษตรแบบพอเพียงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดที่จะเป็นแหล่งสร้างห่วงโซ่อุปทานหรือแหล่งการเรียนรู้การผลิตอาหารในสถานการณ์โควิด

พื้นที่	การดำเนินการ	ขนาดที่ดิน
1	พื้นที่น้ำ/กักเก็บน้ำ	40 %
2	พื้นที่เพาะปลูกไม้	20 %
3	พื้นที่นาข้าว	20 %
4	พืชผลทางการเกษตร	10 %
5	โรงเรือนเพื่อการปศุสัตว์	5 %
6	โรงเรือนพัก/ ศูนย์การเรียนรู้	5 %
	หมุนเวียนตลอดทั้งปี 3 ไร่	100 %

2. จากการบริหารพื้นที่ในองค์กรรวมตามตารางที่ 1 การปรับภูมิทัศน์สร้างระบบนิเวศศูนย์เกษตรแบบพอเพียงในองค์กรรวม สามารถจำแนกรายละเอียดได้ คือ (1) **ปรับพื้นที่เดิมให้เป็นสระน้ำ** ที่สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ตลอดทั้งปี ถ้าน้ำเต็มจะอยู่ที่ระดับ 1200 ลูกบาศก์เมตร โดยการขุดสระเป็น 3 ระดับ จุดลึก 1 เมตรจากหน้าดิน ลึก 1.5 เมตร จากหน้าดินชั้นที่ 1 และลึก 3 เมตร จากหน้าดินในชั้นที่ 2 เพื่อรองรับการกักเก็บน้ำและการระเหิดของน้ำในช่วงฤดูแล้ง และคาดว่าจะมีน้ำเพียงพอตลอดการใช้งานกับพืชผลทางการเกษตรตลอดทั้งปี (2) **การปลูกพันธุ์ไม้ยืนต้นและไม้ใช้ตั้ง** เพื่อเป็นแหล่งนิเวศสำหรับไม้ใหญ่คลุมดิน และเป็นพืชทดลอง เพื่อการใช้ไม้ในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งใช้เวลา 2-20 ปี เช่น ไม้ไผ่ สักทอง พยุง ยางนา มะฮอกกานี ชมพู พันธุ์ทิพย์ เป็นต้น (3) **การปลูกข้าวพืชเกษตรหลักในพื้นที่** เป็นการทดลองปลูกข้าว 3-5 เดือน ได้ผลผลิต (4) **การปลูกพืชระยะสั้นเพื่อการยังชีพ** เป็นการทดลองปลูกผักพืช เกษตรระยะสั้นเพื่อเป็นแหล่งอาหารใช้กินในครัวเรือน 1 อาทิตย์ – 3 เดือน สามารถเก็บพืชผลทางการเกษตรเพื่อการบริโภคได้ พืช ผักชนิดต่าง ๆ เช่น แตงโม เมล่อน มะเขือ ถั่วพู แตงกวา มะเขือเทศ พริก พักทอง พัก ถั่วฝักยาว ฝักหวาน เป็นต้น (5) **การปลูกไม้ผลเพื่อการบริโภคและพาณิชย์** อันหมายถึงผลไม้ที่สามารถให้ผลผลิตใน 3 ระยะด้วยกัน 1-3 เดือน 3-6 เดือน

และ 6 เดือน - 1 ปี โดยจะเป็นผลไม้ที่เป็นที่นิยมในการบริโภคในพื้นที่ ในท้องตลาด รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพดินในพื้นที่เพราะปลูกด้วย เช่น มะพร้าว ทุเรียน มะม่วง ขนุน 6 เดือน -2 ปีสามารถเก็บผลผลิตของพืชผลทางการเกษตรนี้ได้ (6) การทำโรงเรือนเพื่อการเลี้ยงสัตว์ปศุสัตว์ เช่น ปลาในบ่อน้ำ ที่ขุดไว้ ซึ่งได้พันธุ์ปลานิล ปลาดุก ปลาสรวย เป็นต้น และการเลี้ยงไก่ และเป็ดเพื่อเนื้อและไข่ อันเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญ เป็นต้น

ดังนั้น ทั้งหมดที่กำหนดไว้ จึงเป็นแนวทาง เป็นการเรียนรู้และเป็นความหวัง ที่ได้ดำเนินการแล้ว โดยมีผลระยะสั้นตั้งแต่ 1-3 เดือน สามารถผลิตอาหาร เช่น ไข่ไก่ ไข่เป็ด และผักปลอดสารพิษที่สามารถบริโภคในครัวเรือนได้ และสามารถผลิตส่วนเกินให้เป็นสินค้าภายในชุมชนบ้านดอนไม้ไฟได้ด้วย ดังนั้น จึงเป็นความคาดหวังของการเริ่มต้นที่จะส่งผลเป็นทั้งแหล่งผลิตอาหารเป็นห่วงโซ่ของแหล่งผลิตอาหารภายใต้สถานการณ์โควิด-19 และที่สำคัญทำให้เกิดการเรียนรู้นาร่องกลายเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อรองรับการปรับตัวภายใต้เกษตรแบบพึ่งพามีใช้เกษตรอุตสาหกรรมดังที่เกิดขึ้นในช่วงก่อนหน้านั้นภายในประเทศไทยที่ผู้ผลิตข้าวแต่ไม่ได้กินข้าวที่ตัวเองผลิต เป็นต้น

ภาพที่ 5 การเริ่มต้นการเพาะปลูก ที่มีเป้าหมายเป็นการพัฒนาแหล่งผลิตห่วงโซ่อุปทานอาหารในชุมชนและศูนย์การเรียนรู้ ในระดับชุมชนบ้านดอนไม้ไฟ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.บุรีรัมย์ (ภาพผู้เขียน, 1 พฤษภาคม 2564)

5. เกษตรพอเพียงกับการปรับตัวในการดำรงชีวิตภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19

แนวคิดภายใต้ความเป็นเจ้าของที่ดินขนาด 3 ไร่ จะทำอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์ภายใต้สถานการณ์โควิด-19 ตลอดระยะเวลากว่า 1 ปีที่ผ่านมา การพัฒนาที่ดินจำนวน ขนาด 3 ไร่ (1200 ตารางวา= 4800 ตารางเมตร) เท่า ๆ กับสนามเทนนิส 18 สนามโดยประมาณ (ขนาดมาตรฐาน 23.8 x 11 ม (261 ตารางเมตร)x6=1566 ตารางเมตร) ได้สร้างฐานการผลิตอาหาร มีความคาดหวังที่จะผลิตและสามารถดูแลสมาชิกได้ 10-100 คนตามขนาดของการผลิต เท่ากับว่าประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ 321 ล้านไร่ หรือประมาณ 513,000 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตรประมาณ 43% (138 ล้านไร่) ทั่วประเทศ มงน้อยหนึ่งสามารถผลิตข้าว และผลผลิตทางการเกษตรส่งออกได้เป็นอันดับต้นๆ ของโลก จากข้อมูลที่พบ ประเทศไทยจะผลิตข้าวเป็นอันดับ 6 ของโลก (เวียดนามอันดับ 5) แต่ไทยส่งออกข้าวเยอะเป็นอันดับ 2 ของโลก ด้วยมูลค่า 4,400 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือคิดเป็น 21.9% ของมูลค่าการส่งออกข้าวทั่วโลก (อินเดีย อันดับ 1 26.7%) (The Academy, 2018) หรือข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ให้ข้อมูลผลได้ของการส่งออกผลไม้และผลผลิตผลิตภัณฑ์ตลอดทั้งปี พ.ศ.2562 มีรายได้กว่า 60,870,766,433 บาท ข้อมูล

นี่ย่อมเป็นเครื่องชี้แนวคิดในเรื่องยุทธศาสตร์จุดแข็งแหล่งผลิตอาหารที่เป็นความโดดเด่นของไทย เป็น Hub ในการเป็นแหล่งผลิตอาหารของโลก ผ่านยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ที่โดดเด่นและความเข้มแข็งในวิถีเกษตรที่มีมาแต่อดีต ตามที่เคอร์เนลส่งเสริมกันมา “ครัวไทยสู่ครัวโลก” (ปณิศาภา สนวนแก้ว, 2557: 47-58) แปลว่าทุกอย่างทำได้ เป็นไปได้ และยังส่งเสริมกันได้อีกในอนาคตทางการเกษตร

ภาพที่ 6 การบริหารจัดการพื้นที่ 3 ไร่ เพื่อรองรับการเป็นแหล่งผลิตอาหารและการเรียนรู้ในวิถีเกษตรแบบพอเพียง (ภาพ: ผู้เขียน)

ความเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ของสวนเกษตรที่ทำขึ้น จะเห็นความสัมพันธ์กับศาสตร์ต่าง ๆ ที่เนื่องจากแปลงเกษตรสวนผักทั้งในเชิง (ก) เศรษฐศาสตร์ ที่หมายถึง การผลิตอาหารเพื่อการบริโภค และการประหยัดออม พึ่งตนเองไม่ต้องไปซื้อจากภายนอก (ข) โภชนาการ อันหมายถึง การผลิตอาหารที่ควบคุมการผลิตได้ ทั้งในส่วนของอนามัย และความต้องการตามฐานของการบริโภค ชนิดของผัก ผลไม้ พืช ผักที่ต้องการกิน ออกรากและบริโภค รวมทั้งปริมาณที่ต้องการอยากได้มากปลูกมาก ผลิตมาก เป็นต้น (ค) ความสัมพันธ์เชิงสังคมหรือสังคมวิทยา เป็นศาสตร์ที่เชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ สามัคคีกันทำ สามัคคีกันกิน และแบ่งปันตามสัดส่วนของผลได้ที่เหมาะสม (ง) มานุษยวิทยาเชิงสังคม การทำกิจกรรมร่วมกัน การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรม (จ) การศึกษาเชิงเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ พันธุ์ข้าว พันธุ์ไม้ยืนต้น ผลไม้ ชนิดของดิน การจัดการน้ำ บริหารการใช้ น้ำ การปลูกพืชเชิงพาณิชย์ ดิน-ปุ๋ย ที่จะปลูกมีดินเป็นอย่างไร ดินถมพลิกหน้าดิน มีความเป็นกรดสูง ไม่มีสารอาหาร ถูกกดอัดจนแน่น หาสิ่งทดแทน หรือดินจากแหล่งอื่นมาทดแทน ทั้งดิน ปุ๋ยคอก มาเป็นฐานการผลิต (เทียบได้กับการปลูกพืชในที่คุมอุณหภูมิในเมืองหนาว เช่น ยุโรป/หรือการใช้ระบบคุมดินในโรงเรือนและระบบอุ้มดินในอิสราเอล เป็นต้น) (ฉ) ความรู้เรื่องการบริหารจัดการน้ำ การขุดร่องน้ำลึก เพื่อกักเก็บน้ำจากน้ำฝน ปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ลดการระเหยของน้ำ สร้างระบบซับน้ำ ตามธรรมชาติ รวมทั้งแนวทางที่จะมีการสร้างเครื่องผลิตไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ ภายใต้แนวคิดพลังงานธรรมชาติ พลังงานบริสุทธิ์ พลังงานทดแทน จะถูกนำกลับมาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและเป็นประโยชน์ (ช) การถ่ายทอดความรู้จากแปลงเกษตรสาธิต

และการผลิตอาหารเพื่อยังชีพในสถานการณ์ไม่ปกติดัง COVID-19 ที่กำลังเกิดขึ้นนี้ จึงเป็นประเด็นที่แปลงสภาพที่จะเป็นต้นแบบเป็นแรงบันดาลใจเล็ก ๆ ให้กับสมาชิกอื่นทั้งใกล้ไกลได้ด้วย การลงมือทำ เรียนรู้ และถ่ายทอดให้เป็นผลเชิงประจักษ์ได้ในระดับหนึ่ง นับแต่จุดเริ่มของปัญหาที่พุทธศาสนาเรียกว่าทุกข์ จากนั้นสิ่งที่ปัญหาว่าด้วยเรื่องอาหารและการผลิตได้กลายเป็นการแสวงหาทางออกพัฒนาเป็นปัญญา (สมุทัย) เมื่อได้รับความรู้มาได้มีการเรียนรู้แบ่งปัน (มรรค) นำไปสู่การสร้างประดิษฐ์กรรมกรรมแบบพอเพียงที่เกิดขึ้นได้ (นิโรธ) การผลิตเพื่อการบริโภคลดปัจจัยเสี่ยงได้แหล่งอาหาร แหล่งโปรตีนไว้บริโภคยังชีพดับทุกข์เป็นความหวังได้ ได้ความรู้ จัดการแบ่งปัน เพื่อให้สมาชิกอื่นได้ดับทุกข์ คลายความสงสัยของผู้มีที่ดินและอยากทำการเกษตรแบบผสมผสานได้ (นิโรธ) ดังนั้นความเชื่อมโยงเชิงศาสตร์ จึงเป็นสิ่งที่เนื่องด้วยแนวทางที่กำลังเริ่มต้นเพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อการยังชีพ เกษตรแบบพอเพียงและศูนย์การเรียนรู้เพื่อความยั่งยืนต้นแบบในการเป็นห่วงโซ่อุปทานขนาดเล็กในการผลิตอาหารเพื่อการยังชีพต่อไป

บทสรุป

การตัดสินใจพัฒนาที่ดินเดิมที่เป็นแหล่งปลูกข้าวในแบบวิถีเกษตรแบบเดิม มาเป็นการผสมผสานภายใต้กรอบ “แหล่งผลิตอาหาร” เพื่อรองรับความเสี่ยงภายใต้สถานการณ์โควิด-19 จึงเป็นแนวทางทดลองให้เกิดผลผลิตเพื่อการยังชีพ เป็นการเพิ่มห่วงโซ่ในการผลิตอาหาร เน้นการพึ่งพาตนเองในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ และส่งต่อไปเป็นเงื่อนไขทางเศรษฐศาสตร์ ว่าด้วยการผลิตอาหาร การกระจายอาหาร สัมพันธ์กับการออม การประหยัดตามแนวเศรษฐศาสตร์ ความสัมพันธ์กับสังคม และสมาชิกในสังคมอื่น ๆ ว่าด้วยการจัดสรรปันส่วน การแบ่งปัน การเกื้อกูลกันในแบบพี่น้อง ครอบครัว และเครือญาติก่อน ทำให้แปลงนาเกษตรพอเพียงได้กลายเป็นต้นแบบในการสร้างแหล่งผลิตอาหารเพื่อการยังชีพ ซึ่งจะทำให้เกิดประชาสังคมแบบคนร่วมกันและร่วมกันสร้างองค์ความรู้แบบต่อเนื่องต่อไปถึงการบริหารการจัดการน้ำ การจัดการพื้นที่ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ดังนั้น แปลงนาเกษตรพอเพียง ภายใต้กรอบเป็นผู้ผลิตอาหารจึงเป็นกลไกขับเคลื่อนเริ่มต้นในเรื่องการผลิตอาหารในสถานการณ์ไม่ปกติลดการพึ่งพิงจากภายนอก สร้างห่วงโซ่อาหาร อุปทานของการยังชีพตามแนวทางการเกษตรพอเพียงและการบริหารจัดการภายใต้สถานการณ์ที่ไม่ปกติเพื่อให้เกิดประโยชน์รองรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ที่แปลงเกษตรวิถีพอเพียงเพื่อเป็นแหล่งผลิตอาหารและสร้างห่วงโซ่อาหารที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์

เอกสารอ้างอิง

จารุณี วรรณศิริกุล. (2559). เรื่องเล่าประวัติศาสตร์...บนเส้นทางอาหาร. *นิเทศสยามปริทรรศน์*.

15 (19): 166-167.

จักรี ไชยพินิจ. (2561). โลกาวัดันน์ โครงสร้างอำนาจโลก และรัฐไทย: สหรัฐอเมริกากับการวางรากฐานองค์ความรู้ รัฐประศาสนศาสตร์ไทย. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*. 10 (2) (พฤษภาคม-สิงหาคม) : 37-72. <http://www.polsci-law.buu.ac.th/journal/document/10-2/1.pdf> ฌณิตา

ปณิตาภา สวนแก้ว. (2557). ความสำเร็จของนโยบาย “ครัวไทยสู่ครัวโลก” ภายใต้ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน. *วารสารวินัย มลต สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต*. 11 (1) (มกราคม-เมษายน): 47-58.

ประดิษฐ์ สถาพร และคณะ. (2562). การพัฒนาจิตสำนึกคนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ผักพื้นบ้าน ตำบลแม่ใส จังหวัดพะเยา. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 11 (3) 205-217.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกินอยู่เป็น*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมะ อินเทอร์เน็ต.
- ไพลิน กิตติเสรีชัย. (2557). มหาอำนาจอาหาร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 40 (2) (กรกฎาคม-ธันวาคม) :19-37.
- วีระพงษ์ มีไธสง. (2561). มนุษย์: กระบวนทัศน์ทางความเชื่อและความคิด. *วารสารปรัชญาและศาสนา* 3 (1) (มกราคม-มิถุนายน): 83-113.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562). *สถิติการส่งออกผลไม้และผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่ปี 2562 ถึง 2562*. สืบค้น 30 พฤษภาคม 2563. จาก http://impexp.oae.go.th/service/export.php?S_YEAR=2562&E_YEAR=2562&PRODUCT_GROUP=5252&PRODUCT_ID=&wf_search=&WF_SEARCH=Y
- สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ. (2549). *มิติวัฒนธรรมของอาหารการกินกับจริยธรรมของการบริโภค*. สืบค้น 15 พฤษภาคม 2563. จาก <http://www.shi.or.th/content/33/>
- Alvin Kimel. (2004). *Eating Christ: Recovering the Language of Real Identification*. Pro Ecclesia: A Journal of Catholic and Evangelical Theology. Dec 2004 https://www.academia.edu/7771803/Eating_Christ_Recovering_the_Language_of_Real_Identification
- Phrapalad Raphin Buddhiso et al. (2021). Impact on Temple Missions and Roles in the COVID-19 Situation: A Case Study of Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. *Psychology and Education*. 58(1): 1572-1577.
- Phra Ekkalak Achito and Othres. (2020). The Role of Monks in Public Welfare Under the Pademic of Covid 19 Virus : A Case Study of Luang Por Daeng Nanthiyo's Role, Intharam Monastery, Samut Songkhram Province. *Journal of MCU Social Science Review*. 9 (3),289-204.
- Peter Berger. (2011) . *Studies on Food in Hinduism*. Faculty of Theology and Religious Studies, University of Groningen. https://www.academia.edu/7966745/Studies_on_Food_in_Hinduism
- The Academy. (2018). อนาคตเกษตรในไทยแลนด์ 4.0. สืบค้น 30 พฤษภาคม 2563. จาก <https://marketeeronline.co/archives/7375?fbclid=IwAR31tfgAB08f-avifXRZtS50ZFbphqeJTJlj8MGvhBvw8Ah4UTDwE1glsWs>
- Tom Standage. (2009). *An Edible History of Humanity*. New York : Walker & Company. http://mrrangel.weebly.com/uploads/1/4/2/2/14228848/edible_history.pdf
- Zayn Kassam, Sarah E. Robinson. (2014). Islam and Food. *Encyclopedia of Food and Agriculture Ethics*. 1282-1291 https://www.researchgate.net/publication/304115876_Islam_and_Food